

ткові заходи щодо забезпечення реалізації громадянами конституційного права на звернення” від 05.02.2004 р., № 98.

5. Розпорядження МВС України “Про використання власних надходжень коштів спеціального фонду” від 14.03.2003 р., № 146.

6. Професійна мотивація працівників органів внутрішніх справ: вивчення та корекція. Наук.-практич. посібник /Москаленко А.П., Кобзін Д.О., Стародубцев А.А. –Х.: Унт внутр. справ, 1999. –98 с.

7. Колесник Н.В. Некоторые вопросы усиления социальной защищенности сотрудников милиции // Вестник МВД РФ. -1995. -№ 6. –С.102-107.

8. Newburn T. Understanding and preventing police corruption: lessons from the literature. –London: Home Office, RDS. 1999. -56 p.

9. Наказ МВС України “Про суттєві недоліки в роботі з

кадрового забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ ГУМВС України в Київській області та покарання винних” від 04.07.2003 р., № 725.

10. Наказ МВС України “Про суттєві прорахунки в організації роботи територіальних та транспортних управлінь з питань зміцнення дисципліни та законності серед особового складу” від 29.05.2002 р., № 499.

11. Алпухов С.А. Преступления сотрудников милиции (понятие, виды и особенности профилактики). –СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. –271 с.

12. Сафронов А.Д. Преступность в России и криминальная безопасность органов внутренних дел: Монография. –М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. –415 с.

Поступила в редколлегию 07.09.2004

МАРТИНЕНКО О.А. ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРАВОПОРУШЕНЬ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Розглянуті основні фактори економічного характеру, що детермінують правопорушення серед особового складу органів внутрішніх справ

MARTYNENKO O.A. ECONOMIC DETERMINANTS OF OFFENCES IN UKRAINE LAW-ENFORCEMENT ORGANS

The main economic factors, determining the police staff's misconduct, are considered.

I.С. МЕЗЕНЦЕВА

канд. юрид. наук

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.359

ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ІНШОГО МАЙНА, ЗДОБУТИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Розглянуто причини та передумови виникнення проблеми легалізації кримінальних доходів як суспільно-небезпечного явища.

Будь-яка форма злочинної діяльності, прояв тих чи інших кримінальних тенденцій у суспільстві мають цілком конкретні об'єктивні причини і корені, що виникають у ньому і розвиваються в реальних суспільних умовах. Дослідження цих аспектів було започатковано Н. Бабич, М.В. Бондаревою, А.С. Беніцьким, О.О. Дудоровим, В.О. Навроцьким, О.І. Перепелицею, Є.Л. Стрельцовою, Є. Фесенком, С. Шапченком та ін. Втім, більшість зазначених вчених приділяли увагу цій проблемі лише з позиції окремої правової галузі, що регулює адміністративно-правові, господарчо-правові, кримінально-правові та інші види правових відносин, що виникають з приводу легалі-

зації доходів, здобутих злочинним шляхом. Вважаємо, що розгляд проблеми потребує більш комплексного дослідження, тому, метою статті є визначення причин виникнення цього явища а також загальних правових засобів протидії легалізації, які б сприяли поєднанню зусиль усіх правоохоронців у вирішенні відповідних задач.

Оскільки серед різноманіття мотивів злочинного поводження користь, спрага наживи, прагнення до багатства займають одне з цільних місць у цільовій настанові порушників законів, то наступне бажання злочинців безбоязно і безперешкодно володіти, користатися і розпоряджатися матеріальними плодами своїх діянь з неминучістю веде їх

до здійснення дій, спрямованих на легалізацію, додання зовнішнього законного вигляду злочинним по походженню і правовому змісту доходам і майну. Таким чином, злочинна діяльність не вичерпується протизаконним присвоєнням чужих майнових цінностей і прав, не зважаючи на те, що диспозицією кримінального закону той чи інший злочин з корисливою мотивацією може бути визнано закінченим по ознаках виконання винними об'єктивної сторони конкретного матеріально-правового складу. Ця діяльність знаходить своє логічне продовження в спробах злочинців змінити "юридичну долгу" злочинно здобутих матеріальних цінностей заради досягнення як мінімум двох цілей: 1) перешкодити виявленню і вилученню кримінальних капіталів правоохоронними органами і 2) знищити матеріальні докази, сліди своєї злочинної діяльності, щоб надалі, по можливості, уникнути кримінального покарання за здійснення злочинів, що принесли такі майнові вигоди. Найбільшу актуальність проблеми відмивання злочинно придбаних матеріальних цінностей мають у тій сфері громадського життя, що стикається з економікою й економічною злочинністю. Тому є ряд причин. По-перше, у державі з будь-якою моделлю економічного розвитку найбільш значні злочинні стани виникають саме в результаті вчинення різних економічних злочинів. По-друге, господарські, фінансові ринки в силу своєї динамічності, постійної змінюваності є місцем, найбільш придатним для прибуткового використання кримінальних капіталів, у тому числі і на міжнародному рівні. По-третє, економічна могутність, що здобувається злочинцями в результаті вкладення злочинно нажитих майнових цінностей у промисловість, банківську справу і тому подібне, надалі приносить їм політичну владу, дозволяє підкорити своєму впливу державні структури. Реальність такої небезпеки стала очевидною для більшості розвинених країн Європи й Америки ще в 70-ті роки минулого сторіччя. Питання необхідності чи доцільності боротьби з легалізацією кримінальних капіталів на Заході вже давно не є предметом дискусій у наукових колах і на державному рівні. В Україні, однак, ця тема залишається, певною мірою, спірною. У науковому середовищі, пресі, телебаченні на початку 90-х років періодично виникала полеміка, як варто було би поводитися з доходами, отриманими злочинним шляхом. При цьому висловлювалися різні думки, що, у кінцевому рахунку, зводилися до двох протилежних позицій.

Представники першої точки зору вважали, що в українській тіньовій економіці, що народилася в умовах виродливої системи, діяли найбільш енергійні і заповзятливі люди. Тому для нас вигідна легалізація сформованих там капіталістичних підприємницьких структур, тому що це швидко просуне країну до добробуту. У силу сказаного, такі доходи принесуть користь як діловим людям, так і суспільству в цілому. Інша позиція зводиться до того, що бізнес в умовах тіньової економіки найчастіше супроводжувався не тільки грубим поправанням норм моралі і права, але і здійсненням злочинів. Тому доходам, отриманим злочинним шляхом, необхідно перекрити канали надходження в економіку, інакше вона стане кримінальною. Це може послужити серйозною перешкодою для інтеграції в загальноєвропейські економічні процеси, оскільки в США і країнах Західної Європи не довіряють підприємцям, що одержали капітал злочинним шляхом [1, с.99].

Слід зазначити, що в усьому світі споконвічним пер-

шоджерелом найбільш великих злочинних доходів, які відмиваються згодом, була (і є дотепер) торгівля наркотиками й інші злочинні діяння, зв'язані з обігом наркотичних засобів. Саме останнє регулярно приносить надзвичайно великі (у порівнянні, наприклад, із тривіальним вимаганням чи розбоями) суми, що перевищують 200 млрд. доларів (а за деякими іншими оцінками - від 500 млрд. до 1,5 трильйона доларів) [2].

Хоча головними замовниками легалізації злочинних доходів є представники наркобізнесу, цей вид злочинної діяльності, безумовно, затребуваний і "освоєний" також і в тих колах організованої злочинності, що займаються іншими видами кримінально каранної діяльності. У цьому зв'язку виникає питання, які доходи і від яких злочинних чи протизаконних діянь можуть бути предметом легалізації як самостійного злочину, які ознаки є вирішальними для криміналізації відмивання тих чи інших майнових цінностей? На ці питання в різний час у різних країнах давалися неоднакові відповіді.

Однак, незважаючи на різницю законодавчих підходів у національних правових системах, загальною і єдиною є думка про кримінальну відповідальність за легалізацію всіх доходів і майнових вигод, отриманих від організованої злочинної діяльності. Справа у тім, що організована злочинність у сучасному суспільстві орієнтована на впровадження своїх структур в усі сфери життя, на завоювання не тільки економічного, але і політичного панування. Вона має у своєму розпорядженні взаємозалежні механізми впливу на суспільну свідомість і, певною мірою, прагне сформуванню соціального вигляду багатьох країн. При цьому загально визнано, що базою для розвитку організованої злочинності, основним фактором її росту є не сама по собі наявність і кількість організованих злочинних груп, а фінансова, грошова могутність кримінальних структур, їхня здатність протистояти правоохоронним органам і державній владі. У той же час для активної участі в економічному і політичному житті злочинному капіталу необхідно додати зовні законний вигляд. Звідси логічно випливає, що потреба організованої злочинності у відмиванні своїх доходів постійно зростає і ця тенденція росту безпосередньо пов'язана з динамікою розвитку самої організованої злочинності у всіх її проявах.

Виходячи з різниці у підходах до боротьби зі злочинністю взагалі, і до боротьби з легалізацією злочинних доходів зокрема, можна було б розділити всі країни світового співтовариства на три великі групи.

У першу входять держави, об'єднані між собою більш-менш докладними міжнародними угодами, що стосуються координації боротьби з відмиванням кримінальних грошей. Це, у першу чергу, країни-члени Європейського Союзу, а також держави, що входять у Раду Європи (яка має значно більший кількісний склад учасників у порівнянні з Європейським Союзом). Але якщо директиви і рішення органів Європейського Союзу можуть мати обов'язкову силу для країн-учасниць, то конвенції й угоди, прийняті Радою Європи, носять, головним чином, рекомендаційний характер і не завжди повною мірою враховуються державами, що підписали ці міжнародні договори.

Другу групу утворюють країни з розвиненим національним законодавством щодо боротьби зі злочинною дія-

льність, причому національне право в таких країнах було сформовано певною мірою самостійно, без скільки-небудь значного орієнтування на міжнародні норми. До числа таких держав відносяться Сполучені Штати Америки, а також деякі інші країни американського континенту, наприклад Канада. Подібна особливість їх законодавства обумовлена тим, що воно почало створюватися на початку 70-х років минулого сторіччя, коли міжнародної правової бази в галузі протистояння цим видам злочинної діяльності ще не було ні на рівні Організації Об'єднаних Націй, ні на регіональному, зокрема європейському, рівні. У цьому зв'язку слід зазначити, що правовий і практичний досвід США в цій сфері згодом був використаний багатьма країнами світового співтовариства і знайшов втілення в ряді документів ООН. В даний час законодавство США і Канади в галузі боротьби з легалізацією кримінальних капіталів розвивається в основному відповідно до раніше створених національних правозастосовчих традицій.

До третьої групи відносяться країни, у яких національні законодавства про криміналізацію відмивання доходів від злочинної діяльності знаходяться в зародковому стані або відповідні норми кримінального права взагалі відсутні. Це такі держави Латинської Америки, як Перу, Венесуела і, донедавна, Колумбія; країни Африки, офшорні території. Правова ситуація в цих країнах є предметом справедливої критики світового співтовариства, Тому деякі з них, зокрема Колумбія, під міжнародним тиском змушені починати процес зміни свого колишнього кримінального і фінансового законодавства в цій частині.

Вище викладений розподіл законодавств країн світу стосовно досліджуваної проблеми на три групи заснований на реальній правовій ситуації в різних суспільствах, обумовленій багатьма соціальними, економічними і політичними факторами. На основі аналізу правотворчих тенденцій можна виявити ряд закономірностей, що стосуються позицій тих чи інших держав щодо кримінального переслідування за легалізацію злочинно здобутих майнових цінностей.

У країнах з високим рівнем розвитку індустріального і фінансового ринку (більшість країн Європи і Північна Америка) проблемі контролю за проникненням капіталів злочинного походження в економіку приділяється підвищена увага, створюється й удосконалюється законодавство, здатне якщо не ліквідувати, то принаймні блокувати та послабити фінансовий вплив кримінальних елементів у цих країнах, приймаються міри для ізоляції кримінальних коштів, запобігання їхнього включення в легальний оборот у будь-якій формі. Деякі відмінності в національних правових системах названих країн не змінюють суті загального підходу до вирішення розглянутих питань. Єдність поглядів і дій у даному випадку обумовлено високим ступенем інтеграції економічних систем західних країн, полі-

тичною перспективою подальшого зближення європейських держав. Чималу роль у визначеній уніфікації тенденцій розвитку права промислово розвинутих країн в області контролю за кримінальними проявами на фінансових ринках зіграв вплив, у тому числі політичний, Сполучених Штатів Америки. Головним чином під цим впливом на початку 90-х років змінили свої внутрішні законодавства у відношенні банківської таємниці і контролю за відмиванням злочинних капіталів Швейцарія й Австрія. Стурбованість західних країн даною проблемою цілком зрозуміла, тому що в силу стабільності і розвиненості фінансового ринку вони є найбільш зручним, в економічному змісті, місцем для легалізації і наступного інвестування злочинно придбаних засобів. По оцінках журналу "Euromoney", в одній тільки Австрії за 1990-1994 роки міжнародними злочинними синдикатами були відмиті й розміщені на банківських рахунках близько 22 млрд. доларів [3, с.175]. Надалі частина цих грошей була легально інвестована наркодільцями з Південно-Східної Азії й Америки в економіку різних країн світу. В останні роки скандальні сенсації у Європі й Америці пов'язані з легалізацією кримінальних капіталів "української" мафії в США, Німеччині й Австрії, а також в офшорних зонах.

Грунтуючись на фактичних даних, деякі західні вчені дійшли висновку про створення в Європі стійких злочинних організацій, які систематично і професійно займаються тільки одним різновидом злочинної діяльності – легалізацією грошей та майнових цінностей, що належать іншим кримінальним структурам - замовникам цих "фінансових послуг".

На основі цієї фактичної інформації можна зробити такий загальний висновок, що проблема боротьби з легалізацією злочинно здобутих майнових цінностей є невід'ємною частиною комплексу питань, що стосуються протистояння міжнародній організованій злочинності. Розглянуті злочинні прояви мають місце в усьому світі, незалежно від моделей економічного розвитку і досконалості (чи недосконалості) законодавчої бази конкретних країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ларичев В.Д. Совершенствование законодательства о борьбе с отмыванием денег, полученных преступным путем // Государство и право. –1992. –№ 4. –С.99-104.
2. Грязные деньги и закон: Правовые основы борьбы с легализацией преступных доходов /Под ред. Е.А. Абрамова. –М.: ИНФРА-М, 1995. –296 с.
3. Burgstaller M. "Die neuen" Geldwaschereidelikte, in: Bank-Archiv 1994. –S.175.

Надійшла до редколегії 28.03.2005

МЕЗЕНЦЕВА И.Е. ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ И ДРУГОГО ИМУЩЕСТВА, ПОЛУЧЕННОГО ПРЕСТУПНЫМ ПУТЕМ
Рассмотрены причины и условия возникновения проблемы легализации уголовных доходов как общественно-опасного явления.

MEZENTSEVA I.E. REASON AND CONDITION OF OCCURRENCE PROBLEM OF LEGALIZATION MONEY RESOURCES AND OTHER PROPERTY RECEIVED IN THE CRIMINAL WAY
The reasons and conditions of occurrence problem of legalization criminal incomes as public-dangerous phenomenon are considered.